

Стан інноваційної діяльності та тенденції розвитку технологічних парків в Україні

*Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України,
Київський національний торговельно-економічний університет*

Проаналізовано результати інноваційної діяльності технологічних парків в Україні у 2000–2011 рр., розглянуто тенденції їхнього розвитку. Надано пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічних механізмів виконання інноваційних проектів та нормативно-законодавчої бази, яка регулює діяльність технологічних парків для забезпечення інноваційного шляху розвитку національної економіки.

Ключові слова: інновації, науково-технічна діяльність, інноваційна діяльність, технологічні парки.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що в період переходу до економіки знань інновації стають важливим чинником соціально-економічного зростання та забезпечують дальший розвиток суспільства [1–3]. Тому в більшості країн державні інститути, на які покладено функції управління науково-технічною та інноваційною діяльністю, за допомогою комплексу заходів здійснюють регулювання та стимулювання інноваційних процесів з метою створення та впровадження передових технологій для підвищення конкурентоспроможності національних економік. У всіх розвинених країнах одними з основних елементів інноваційної інфраструктури, які сприяють прискоренню інноваційних процесів на основі об'єднання зусиль розробників та споживачів інновацій, є технологічні парки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в країні, розробки механізмів стимулювання впровадження інновацій в промисловості отримали відображення в працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. Гесця, В. Семиноженка, В. Мунтіяна, В. Соловійова, Л. Федулової, Д. Стеценка, О. Мазура та інших. В дослідженнях цих авторів проаналізовано світові тенденції розвитку інноваційної діяльності, стан та проблеми інноваційного розвитку в Україні, запропоновано рекомендації щодо розбудови національної інноваційної системи та формування механізмів державної підтримки інноваційних процесів. Однак ще не в повній мірі досліджено інноваційну діяльність технологічних парків в Україні, ефективність використання державної підтримки при виконанні інноваційних проектів та вплив на економіку країни. Тому ці аспекти є актуальними та потребують дальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інноваційної діяльності технологічних парків в Україні та виявлення напрямів їхнього розвитку з урахуванням світових тенденцій.

Виклад основного матеріалу. В Україні інноваційна діяльність є одним з найважливіших чинників соціального і економічного розвитку та забезпечення національної безпеки держави, тому утвердження інноваційної моделі розвитку, згідно зі статтею 6 Закону України "Про основи національної безпеки України" (від 19.06.03 № 964-IV), є одним з основних національних пріоритетів. Розвиток науки і впровадження інновацій проголошено найважливішою стратегічною складовою

державної ідеології.

В економіці України, за даними Інституту прогнозування НАНУ, значна питома вага (майже 97 %) припадає на технології третього (металургійна, хімічна, аграрна галузі) і четвертого (нафтохімія, енергетика, важке машинобудування) технологічних укладів – технології середини ХХ ст., лише 3 % – на п'ятий та шостий уклади (електроніка, обчислювальна та телекомунікаційна техніка, програмне забезпечення, роботобудування, інформаційні послуги, біомедична інженерія). Саме ці технології мінімум на один порядок збільшують додану вартість на одиницю продукції, надходження до Державного бюджету та сприяють дальшому соціально-економічному розвитку країни.

Про це свідчить досвід розвинених країн (США, Японії та Європейського союзу), в яких зростання ВВП на 60–90 % здійснюється за рахунок інноваційного чинника [4]. В Бразилії та Індії частка національного доходу, яка формується за рахунок продажу ресурсів, становить близько 22 % та 10 % відповідно, тобто значну частку національного доходу створено від продажу високотехнологічних товарів. В Україні ж національний дохід на 50–60 % його обсягу складається від надходжень з продажу ресурсів [5]. Тому державна політика в інноваційній сфері мусить сприяти структурній перебудові промисловості та підвищенню її конкурентоспроможності, стимулювати інноваційну діяльність в країні та виробництво наукоємної продукції.

Особливістю національної економіки є те, що в переважній більшості галузей промисловості виробляється продукції набагато більше, ніж споживається в країні, спостерігається велика залежність від кон'юнктури світового ринку. Частка же високотехнологічної продукції, яка менше залежить від впливу коливань попиту на ринку, в загальному експорті України не перевищує 6 % та має тенденцію до скорочення (в 2001 р. її частка в експорті становила 5,5 %, а в 2012 р. – близько 4 %). Зростання експорту наукоємної продукції можна досягти тільки за рахунок виваженої інноваційної політики, в якій одне з головних місць посідають фінансові інструменти стимулювання впровадження інновацій в промисловості прискореними темпами.

Для реалізація цієї політики в інноваційній сфері прийнято 80 законів, понад 600 підзаконних актів Кабінету Міністрів та 1000 нормативних актів міністерств і відомств; створено окремі суб'єкти інфраструктури інноваційного розвитку. В Україні, за даними [6], функціонує 16 технопарків, 20 інноваційних центрів, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 14 центрів комерціалізації інтелектуальної власності, 15 центрів науково-технічної та економічної інформації, 15 небанкових фінансово-кредитних установ, 21 науково-впроваджувальне підприємство.

Серед цих суб'єктів інфраструктури інноваційного розвитку технологічні парки були реально діючими структурами, які сприяли прискоренню створення інновацій та їхньому виходу на ринок. Виконавцями проектів технопарків створено виробництво високотехнологічної конкурентоспроможної продукції. Ця продукція була дійсно інноваційною, а не "метафоричною", як це подекуди мало місце у промисловості [7].

За 2000–2011 рр. технологічними парками було реалізовано інноваційної продукції на 12,66 млрд. грн., з якої експорт – 2 млрд. грн. (14 %). Середньорічні темпи приросту обсягів інноваційної продукції технопарків становили в 2001–2006 рр. понад 50 %.

Технопарками виконано 120 інноваційних проектів, при виконанні яких створено діючі виробництва інноваційної продукції, що дозволило підвищити

експортний потенціал національної економіки та знизити її залежність від імпоротної продукції. Зовнішньоекономічний баланс становив майже 150 млн. грн. Обсяги реалізації інноваційної продукції за раніше виконаними проектами (на прикладі Технопарку ІЕЗ) навіть в кризові роки не зменшились, тоді як в промисловості України спад виробництва сягнув 15 %.

В Україні за період 2001–2011 рр. держпідтримка технопарків становила 510 млн. грн., а в рамках спеціального режиму діяльності до бюджетів та державних цільових фондів було перераховано 1023 млн. грн., тобто на кожен гривню державної підтримки до бюджету повернуто майже 2 грн. При виконанні інноваційних проектів щорічно було задіяно від 12 до 20 тис. робочих місць, з них додатково створено 3559 місць.

Технологічні парки посідали істотну частку у випуску інноваційної продукції промисловості (в 2003–2004 рр. вона становила майже 10 %) при тому, що цю продукцію виробляли 60 підприємств – учасників технопарків. В той же час інноваційну продукцію в промисловості реалізували понад 1000 підприємств [3]. До 2011 р. частка продукції технопарків зменшилась (до 0,02 %) внаслідок погіршення умов виконання проектів – в основному за рахунок зниження державної підтримки інноваційної діяльності технопарків. Динаміку основних показників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка техніко-економічних показників діяльності технопарків

Показник	Закон України № 991–XIV від 16.07.99 р.		зміна	Закон України № 3333–XIV від 12.01.06 р.		зміна	Податковий кодекс	
	період			період			2011	зміна (по відношенню до 2010 р.)
	2000–2001	2004		2005	2010			
Обсяг реалізації інноваційної продукції, млн. грн.	177	1787	Зростання в 10,2 разу	2273	455	Падіння в 5 разів	7,8	Падіння в 4,68 разу
Обсяг експорту, млн. грн.	74	294	Зростання в 4 рази	367	214	Падіння в 1,71 разу	0	Падіння
Частка продукції ТП в ІП, %	0,5	9,5	Зростання в 19 разів	8,1	1,1	Падіння в 6,23 разу	0,02	Падіння в 55 разів
Створено нових робочих місць	314	828	Зростання в 2,6 разу	399	25	Падіння в 16 разів	5	Падіння в 5 разів
Перераховано до бюджету, млн. грн.	7	116	Зростання в 16,6 разу	149	77,7	Падіння в 1,92 разу	2,7	Падіння в 28,78 разу

Найбільша ефективність функціонування технопарків припала на 2000–2004 рр., коли для стимулювання їхньої інноваційної діяльності було застосовано різні податкові та митні пільги та преференції. Подальші зміни законодавства, які зменшили пільги, погіршили умови виконання інноваційних проектів. З прийняттям

Податкового кодексу, в якому пільги було практично скасовано, технологічні парки майже припинили свою діяльність. З метою відновлення функціонування технопарків необхідно внести зміни до Податкового кодексу та відновити непрямі методи підтримки інноваційних проектів, які використовувались в першій редакції Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та забезпечити удосконалення методів державної підтримки в залежності від науково-технічних, економічних та соціальних результатів.

В світі технопаркові структури набули поширення в багатьох країнах та стали одними з головних суб'єктів національних інноваційних систем. Їх створенням, забезпеченням ефективного функціонування та підтримки інноваційної діяльності опікуються найвищі державні посадовці (наприклад, на теренах СНД підтримку розвитку технопаркових структур здійснюють Президенти Росії, Казахстану та Білорусі). За такої дієвої державної підтримки кількість технологічних парків у світі постійно збільшується і, за даними міжнародної асоціації IASP, становить майже 400 одиниць. В цей час відбувається зміна трендів глобального технологічного розвитку [8], це викликає зміну форматів технологічних парків, їхньої ролі у розвитку суспільства та економіки. На думку фахівців IASP, кожні 15–20 років відбувається зміна форматів технопарків, обумовлена мінливими тенденціями розвитку ринків, економіки та трансформації суспільства в цілому. Аналіз діяльності технологічних парків у світі дає змогу виділити ряд сучасних тенденцій у їхньому розвитку [8]:

- постійне зростання їхньої кількості;
- превалювання регіональних технопарків в їхній структурі;
- збільшення частки спеціалізованих технопарків;
- збільшення кількості бізнес-інкубаторів, які функціонують при технологічних парках.

З урахуванням цього та досвіду функціонування технопаркових структур в розвинених країнах основними перспективними тенденціями розвитку українських технопарків є:

- створення дворівневої мережі технологічних парків (на прикладі мережі технопарків Республіки Казахстан). Перший (національний) рівень складають національні технопарки, які створено на базі провідних науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів, головним завданням яких є сприяння структурній перебудові та створенню нових галузей промисловості, підвищенню її конкурентоспроможності. Другий рівень складають регіональні технопарки, які створюються з метою активізації інноваційних процесів в регіоні, розкриття та розвитку його потенціалу;
- створення при технологічних парках бізнес-інкубаторів для надання допомоги стартапам на початковій стадії та забезпечення всіма необхідними матеріальними ресурсами.

Висновки

На протязі понад десятирічної діяльності технологічних парків в Україні можна виділити три періоди: на першому застосовувалися непрямі методи державної підтримки технопарків – податкові та митні пільги і преференції, які суттєво сприяли інноваційній діяльності технопарків; на другому – поєднання різних форм прямого та непрямого методів державної підтримки призвели до

зниження зацікавленості у впровадженні інновацій, а на третьому – з прийняттям Податкового кодексу – технопарки практично припинили свою діяльність.

Досвід технопарків свідчить про високу ефективність діяльності при застосуванні непрямих методів стимулювання, що робить українську модель технопарків високоефективним бюджетонаповнюючим заходом.

Необхідно внести зміни до Податкового кодексу з метою відновлення дієвих механізмів державної підтримки інноваційних проектів та забезпечити даліше удосконалення методів державної підтримки в залежності від науково-технічних, економічних та соціальних результатів діяльності технопарків.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню інноваційної активності підприємств та їхній конкурентоспроможності, сталому соціально-економічному розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Список літератури

1. Мунтиян В.И. Вызов системному кризису – инновационная модель экономики. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2012/2StR/6.pdf.
2. Шляхи інноваційного розвитку України / [Д.В.Табачник, В.Г. Кремень, А.М. Гуржій та ін.]. – К.: Людопринт, 2004. – 544 с.
3. Інноваційна та науково-технічна сфера України : [Монографія] / Б.В. Гриньов, Д.В. Чеберкус, В.С. Шовкалюк та інші; під загал. ред. Б.В. Гриньова. – К. : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «ПОЛІТЕХНІКА», 2012. – 88 с.
4. Соловйов В.П. Інновації: як ми їх розуміємо, що від них чекаємо і чого не хочемо помічати / В.П. Соловйов Наука та інновації. – 2011. – Т. 7. – № 5. – С. 81–88.
5. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни : [Монографія] / І.Г. Манцуров. – К. : КНЕУ, 2006. – 392 с.
6. Шовкалюк В.С. Развитие инновационной инфраструктуры и системы трансфера технологий: состояние и проблемы // Международный форум «Трансфер технологий и инновации» (Сб. научно-практических материалов). – Симферополь : Колор Принт, 2010. – С.16-24.
7. Соловьев В.П. Тенденции развития научно-технологической сферы в Украине // Проблемы та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали V Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 22 березня 2012 р.). Відп. ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2012. – С. 238–240.
8. Рыдыгина С.В. Создание технопарков как инструмент развития инновационной деятельности региона // Вестник Удмуртского университета. – 2010. – Вып. 3. – С. 46–49.

Рецензент: д. е. н., проф. С. А. Міненко,
Київський національний торговельно-економічний університет,

Поступила в редакцию 21.05.2013

Состояние инновационной деятельности и тенденции развития технологических парков в Украине

Проанализированы результаты инновационной деятельности технологических парков в Украине в 2000–2011 гг., рассмотрены тенденции их развития. Даны предложения по совершенствованию организационно-экономических механизмов выполнения инновационных проектов и нормативно-законодательной базы, регулирующей деятельность технологических парков для обеспечения инновационного пути развития национальной экономики.

Ключевые слова: инновации, научно-техническая деятельность, инновационная деятельность, технологические парки.

State parks of technological innovation activity in Ukraine and trends of development

This paper analyzes the results of the innovation activity of technological parks in Ukraine in 2000-2011, the tendencies of their development. Suggests ways of improving organizational and economic mechanisms for the implementation of innovative projects, and legal and regulatory framework governing the activities of technological parks for the innovative development of the national economy.

Keywords: innovation, scientific and technical activities, innovation, technology parks.